

Ulkoasiainvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Tulevaisuusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta (VNS 7/2024 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava tulevaisuusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- alivaltiosihteeri Pasi Hellman, ulkoministeriö
- johtava asiantuntija Taru Savolainen, valtioneuvoston kanslia
- Kestävyyspaneelin jäsen, kestävyystieteen professori Reetta Toivanen, Helsingin yliopisto
- kestävän kehityksen toimikunnan varapuheenjohtaja Antti Herlin
- pääsihteeri Marja Innanen, UN Global Compact
- toimitusjohtaja Ville Wahlberg, Baltic Sea Action Group (BSAG)
- ihmisoikeustyön johtaja Niina Laajapuro, Amnesty International, Suomen osasto ry
- asiantuntija Silla Ristimäki, Suomalaiset kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs Fingo ry
- Nuorten Agenda2030 -ryhmän jäsen Jenni Halonen, Nuorten Agenda2030

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Johdanto

Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta kokoaa yhteen hallitusohjelmaan sekä hallituksen muihin relevantteihin selontekoihin ja strategioihin kirjatut toimet Agenda2030:n ja kestävän kehityksen tavoitteiden toimeenpanemiseksi. Sen valmisteluaikataulu yhteensovitettiin ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon sekä kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteon valmistelun kanssa siten, että edellä mainitut selonteot annettiin eduskunnalle ensin ja niiden linjaukset saatiin mukaan Agenda2030-selontekoon. Lisäksi selonteossa kuvataan eri ministeriöiden pitkäaikaisempaa kestävän

Valiokunnan lausunto UaVL 1/2025 vp

kehityksen työtä ennen kaikkea kansainvälisissä verkostoissa. Selonteossa ei ole tehty uusia Suomen kestävän kehityksen politiikkaa eikä Agenda2030:n toimeenpanoa koskevia linjauksia, vaan se kokoaa yhteen hallituksen useissa eri politiikka- ja valmisteluprosesseissa päätetyt toimet.

Ulkoasiainvaliokunta pitää selontekoa kattavana kokonaisuutena, jossa on koottu yhteen kestävyyttä edistäviä kansallisia linjauksia ja konkreettisia toimia. Valiokunta toistaa pitkäaikaisen kantansa Agenda2030:n tärkeydestä sen edustaessa kokonaisvaltaista ja tavoitteellista kansainvälisen yhteisön ponnistusta ihmiskunnan tulevaisuuden turvaamiseksi ja kestävän kehityksen saavuttamiseksi maailmanlaajuisesti.

Ulkoasiainvaliokunta keskittyy lausunnossaan erityisesti selonteon globaaliin ulottuvuuteen ja Suomen toimiin kansainvälisesti kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Valiokunta on käsitellyt näitä kysymyksiä sekä ulko- ja turvallisuuspoliittisesta selonteosta 4.12.2024 antamassaan mietinnössä (UaVM 14/2024 vp—VNS 3/2024 vp) että erityisesti kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteosta 12.12.2024 antamassaan mietinnössä (UaVM 15/2024 vp—VNS 4/2024 vp).

Kuten ulko- ja turvallisuuspolitiikassa myös Agenda2030:n toimeenpanossa Suomen tulee pitää kiinni tärkeistä arvoista, kuten demokratiasta, oikeusvaltioperiaatteesta, kansainvälisestä oikeudesta ja ihmisoikeuksista, rauhasta, tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta.

Ajallisesti on tärkeää suunnata Suomen ja kansainvälisen yhteisön katseet myös jo vuoden 2030 jälkeiseen aikaan ja analysoitava tulevia tarpeita ajoissa kehityshaasteisiin vastaamiseksi.

Globaali yhteistyö

Valiokunta pitää myönteisenä, että YK:n viimeisimmässä kestävän kehityksen raportissa arvioidaan Suomen saavuttaneen kaikkein parhaiten Agenda2030:n kansalliset tavoitteet, sekä sitä, että myös muut Pohjoismaat ovat vahvasti edustettuina rankingissa. Ruotsi on Suomen jälkeen toisena, Tanska kolmas ja Norja seitsemäs. Kestävän kehityksen edistäminen jatkossakin vaatii talouskehityksestä huolehtimista niin kotimaissa kuin kehittyvissä ja kehitysmaissa. Globaalilla tasolla valiokunta korostaa Pohjoismaiden välisen yhteistyön tärkeyttä kestävän kehityksen tavoitteiden yhteiseksi edistämiseksi kehityspoliittikan keinoin. Maiden arvot ja painopisteet kehityspoliitiikassa ovat pitkälti samankaltaisia, ja yhteistyöllä voidaan vahvistaa kehitystavoitteiden edistämistä sekä toiminnan vaikuttavuutta multifoorumilla.

Toisaalta huolestuttavia ovat niin Suomen kuin sen verrokkimaiden toiminnan kielteiset ulkoisvaikutukset ja niiden kuormitus erityisesti ympäristölle sekä se, että maailmanlaajuisesti katsottuna kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisesta ollaan vielä kaukana ja osittain niiden saavuttamisessa on otettu takapakkia.

Valiokunta pitää tärkeänä, että sekä ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko että Agenda2030-selonteko huomioivat painokkaasti planetaarisen kolmoiskriisin eli ilmastonmuutoksen, luontokadon ja saastumisen. Valiokunta painottaa, että luonnon ja ilmaston eteen tehtävillä toimilla on kiire, sillä ilmastonmuutos ja luontokato etenevät voimakasta vauhtia. Ilmastonmuutos ja kiihty-

Valiokunnan lausunto UaVL 1/2025 vp

vä luontokato vaikuttavat konflikteihin kärjistävästi ja vaikuttavat esimerkiksi ruuantuotantoon ja ruokaturvaan, energiasiirtymiin, huoltovarmuuteen ja tautien esiintyvyyteen. Valiokunta painottaa, että saastumiseen, ilmastonmuutokseen ja luontokatoon vastaaminen sekä ilmastotavoitteiden saavuttaminen vaativat kunnianhimoisia globaaleja panoksia, yhteistyötä ja kestäviä rahoitusvaihtoehtoja. (UaVM 14/2024 vp, kpl 29).

Kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää vahvaa kansainvälistä yhteistyötä erityisesti EU:n ja YK:n puitteissa sekä kehitysrahoituksen rahoituspohjan vahvistamista myös uusien kumppanien kanssa. Erityisen tärkeää tämä on nyt, kun Yhdysvaltojen uusi hallinto on käynnistänyt selvitystyön kehitysyhteistyövarojen leikkaamisesta ja jäädyttänyt rahoituksen usealta keskeiseltä järjestöltä. Saadun selvityksen mukaan Yhdysvaltojen osuus vastaa noin 30:tä prosenttia virallisesta kehitysyhteistyörahoituksesta. Humanitaarisen avun osalta Yhdysvallat maksoi 47 prosenttia globaaleista humanitaarisen avun tarpeista vuonna 2024. Rahoituskeskeytysten lisäksi Yhdysvaltojen hallinto on aloittanut 180 päivää kestävän tarkastelun kansainvälisten organisaatioiden (YK-järjestelmä ja kehityspankit) ja sopimuksien osalta sekä vetäytynyt WHO:sta ja YK:n ihmisoikeusneuvostosta.

Huomioiden Yhdysvaltojen keskeinen merkitys globaalina kehitysyhteistyö- ja humanitaarisen avun toimijana valiokunta pitää tärkeää, että Suomi osallistuu aktiivisesti samanmielisten rahoittajien kanssa keskusteluun siitä, miten ensisijaisesti tärkeistä tehtävistä pystytään huolehtimaan, sekä siitä, miten rahoituslähteitä tarkastellaan ja rahoitusvajetta voidaan tasapainottaa, samoin kuin keskeisten intressien ja arvojen vastaiseen työhön voidaan vastata. Valiokunta pitää selvänä, että kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan jatkossakin työtä laajalla rintamalla niin kansainvälisesti kuin kansallisesti. On tärkeää panostaa yhteistyösuhteeseen myös Yhdysvaltojen suuntaan.

Mahdolliset leikkaukset heikentävät myös YK-järjestöjen mahdollisuuksia toimeenpanna mandaattejaan. Valiokunta korostaa YK-järjestöjen keskeisyyttä ja tärkeyttä Agenda2030:n edistämisessä. On tärkeää, että YK:ssa tehtävä työ on Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan, mukaan lukien kehityspolitiikan, keskiössä jatkossakin. YK-yhteistyöllä on Suomessa pitkät perinteet, ja se nauttii laajaa kansansuosiota. YK-järjestöjen rahoituksessa on pyrittävä sellaiseen pitkäjänteisyyteen, joka lisää Suomen vaikutusmahdollisuuksia niissä YK-järjestöissä, joiden toimintaa priorisoimme. Tämän tulee sisältää myös tavoitteet suomalaisten sijoittumiseen erilaisiin YK-tehtäviin. (UaVM 15/2024 vp, kpl 48).

Valiokunta pitää myönteisenä ja tärkeänä, että selonteossa painotetaan ja huomioidaan EU-tasolla tehtävä työ Agenda2030:n toimeenpanemiseksi. EU ja sen jäsenmaat ovat yhdessä maailman suurin kehitysyhteistyörahoittaja, ja unionin merkittävyys kehityspolitiikan toimijana on huomattava. Valiokunta toistaa pitkäaikaisen kantansa siitä, että Suomen on tärkeää tehostaa ja ajaa kehityspolitiikan tavoitteitaan vahvasti myös EU-tasolla tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden lisäämiseksi (UaVM 15/2024 vp, kpl 19). Myös EU:n ja Ison-Britannian yhteistyö nousee entistä tärkeämmäksi.

Valiokunnan lausunto UaVL 1/2025 vp

Rahoitus

Selonteossa on oikein todettu, että vain pieni osa kestäväen kehityksen tavoitteista voidaan toteuttaa julkisella kehitysyhteistyörahoituksella. Siihen tarvitaan erityisesti yksityisten pääomien liikkeelle saamista sekä kaikkien maiden omien resurssien tehokkaampaa mobilisointia. Tällä hallituskaudella Suomi pyrkii yhä enemmän vahvistamaan yksityisen sektorin roolia ja osallistumista kehitysyhteistyöhön ja -rahoitukseen. Yhdistämällä julkista ja yksityistä rahoitusta on mahdollista moninkertaistaa kestäväen kehityksen kokonaisrahoitusta ja aikaansaada laajempia kehitysvaihtokuitia. Valiokunta korostaa erityisesti kansainvälisten kehitysrahoituslaitosten tärkeyttä huomioiden niiden käytettävissä olevan rahoituksen volyymin ja mahdollisuudet sen kasvattamiseen. Säännöllinen vuorovaikutus järjestöjen ja instituutioiden kanssa on tärkeää samoin kuin niiden päätöksenteko- ja hallintoelimissä vaikuttaminen ja toimiminen. Euroopan tasolla tärkeää on aktiivinen osallistuminen unionirakenteiden lisäksi Euroopan investointipankin (EIP) ja Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin (EBRD) työhön. Yksityiset ja institutionaaliset sijoittajat tekevät yhä enenevässä määrin sijoituksia kestäväen kehityksen käsitteen alla, ja tähän toimintaan tulee vahvistaa yhtenevät kriteerit ja kehittää seuranta (UaVM 15/2024 vp, kpl 38).

Ulkoasiainvaliokunta tukee selonteon linjausta yksityissektorin roolin kasvattamisesta kehitysyhteistyössä. On myönteistä, että suomalaisyrityksiä kannustetaan enenevässä määrin tarjoamaan kehitysmaiden markkinoille kehitystä tukevia, kaupallisesti kannattavia ratkaisuja. Tämä on kaikkia osapuolia hyödyttävää toimintaa. Kuten kaikella kehitysyhteistyöllä, myös kehitysmaiden kanssa tehtävällä taloudellisella yhteistyöllä tulee tavoitella Agenda2030:n mukaisia kestäväen kehityksen tavoitteita. On myös tärkeää, että kehitysmaissa toteutettava liiketoiminta on aina yhteiskuntavastuullista. Tässä on tärkeää hyödyntää YK- ja EU-linjauksia asiaan liittyen. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi on sitoutunut ihmisarvoisen työn, ILO:n työelämän perusoikeuksien, yritysvastuun sekä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden (UNGPs) edistämiseen.

Kansalaisjärjestöt, demokratian tila

Kestäväen kehityksen tavoite 16 koskee demokratian, oikeusvaltioperiaatteen ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämistä. Valiokunta korostaa näiden olevan kestäväen yhteiskunnallisen kehityksen edellytyksiä. On tärkeää, että Suomen kehitysyhteistyöllä edistetään näiden edellytysten globaalia toteutumista. Kehitysyhteistyöllä tulee jatkaa Suomen ihmisoikeuspoliittista linjaa muun muassa naisten, tyttöjen, vammaisten henkilöiden ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen sekä muiden erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeuksien edistämiseksi ja puolustamiseksi. Valiokunta pitää huolestuttavana demokratian tilan heikkenemistä monessa osassa maailmaa. On tärkeää, että Suomi jatkaa määrätietoisesti työtä tämän tavoitteen edistämiseksi sekä omissa kehitysyhteistyöohjelmissaan että laajasti yhteistyössä muiden maiden ja järjestöjen kanssa.

Valiokunta korostaa myös elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkitystä yhteiskunnallisen kehityksen kannalta ja kiinnittää huomiota suomalaisten kansalaisjärjestöjen tekemän kehitysyhteistyön merkittävään rooliin Suomen kehityspolitiikassa. Järjestöjen paikallis- ja kentätuntemus tuo selvää lisäarvoa sektorille. On myös huomioitava, että kansalaisjärjestöjen kautta kana-

Valiokunnan lausunto UaVL 1/2025 vp

voitava apu vahvistaa usein kehittyvien maiden omia kansalaisyhteiskuntia ja tukee demokraatiakehitystä näissä maissa.

Valiokunta toteaa globaali- ja kansainvälisyyskasvatuksen sekä kehitysviestinnän olevan tärkeitä oikeudenmukaisen ja kestäväen tulevaisuuden rakentamisessa. Kansalaisjärjestöt ovat tehneet tässä tärkeää työtä. Kansalaisjärjestöjen osaamisen ja kontaktien hyödyntäminen myös yritysten kehitysmahdollisuuksien suuntautuvassa toiminnassa on tärkeää. Valiokunta pitää tärkeänä, että valtioneuvosto etsii foorumeja ja tapoja tämän yhteistyön tiivistämiseksi. Yhteistyön kehittäminen myös Suomessa asuvien maahanmuuttajien kanssa on tärkeää. Osallistuminen järjestöjen tekemään kehitysyhteistyöhön on myös yksi tapa ylläpitää ja laajentaa kansainvälisistä asioista kiinnostuneiden kansalaisten määrää Suomessa. (UaVM 15/2024 vp, kpl 47)

Arviointi ja osallistaminen

Ulkoasiainvaliokunta korostaa Agenda2030-toimeenpanosuunnitelmaan sisällytetyn seuranta- ja arviointijärjestelmän tärkeyttä. Arvioinnilla on tärkeä rooli kestäväen kehityksen tavoitteiden etenemisen seuraamisessa samoin kuin mahdollisten korjausliikkeiden huomaamisessa ja tarvittavien muutosten tekemisessä.

Valiokunta pitää myönteisenä, että selonteossa esitetty arviointijärjestelmä kytkee Agenda2030:n toteuttamisen niin eduskunnan työhön, politiikan sykleihin kuin myös ministeriöiden suunnittelutyöhön.

Edellisestä Agenda2030-selonteosta poiketen nykyiseen selontekoprosessiin ei osallistettu kansalaisjärjestöjä eikä kansalaisyhteiskuntatoimijoille annettu mahdollisuutta kommentoida selontekoa luonnosvaiheessa. Valiokunnan mielestä tämä olisi ollut perusteltua, erityisesti huomioon otettuna kuinka selonteossa tuodaan esiin kansalaisyhteiskunnan sekä osallistavan demokratian ja luotettavan julkisen viranomaistoiminnan merkitys. On myönteistä, että selonteon mukaan YK:lle annettavan Agenda2030:n kansallista toimeenpanoa käsittelevän kansallisen maaraaportin valmisteluun osallistuu valtionhallinnon ohella laaja joukko sidosryhmiä, esimerkiksi Kestävyyspaneeli, Nuorten Agenda2030 -ryhmä ja kestäväen kehityksen toimikunnan jäsenistö.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Ulkoasiainvaliokunta esittää,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto UaVL 1/2025 vp

Helsingissä 19.3.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Sofia Vikman kok
jäsen Eva Biaudet r
jäsen Pekka Haavisto vihr
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Vilhelm Junnila ps
jäsen Antti Kaikkonen kesk
jäsen Atte Kaleva kok (osittain)
jäsen Anne Kalmari kesk
jäsen Jarmo Lindberg kok
jäsen Jenna Simula ps
jäsen Ville Skinnari sd
jäsen Ville Vähämäki ps
varajäsen Timo Harakka sd (osittain)
varajäsen Tuula Väättäinen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tiina Larvala

Valiokunnan lausunto UaVL 1/2025 vp

Eriävä mielipide

Perustelut

Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta (VNS 7/2024 vp) epäonnistuu kestävän kehityksen kokonaisvaltaisessa tarkastelussa, sillä tavoitteita ja toimenpiteitä käsitellään pitkälti toisistaan erillisinä. Selonteossa nykytilan kuvaus perustuu tietoihin, jotka päättyvät useimpien konkreettisten uudistusten osalta vuoteen 2022. Ne eivät tosiasiallisesti kerro nykytilaa, vaan tilaa, johon edellinen hallitus Suomen jätti. Nykyinen hallitus on tehnyt globaalin kestävän kehityksen suhteen useita politiikkatoimia, joiden vaikutukset eivät vielä näy täydessä mitassaan, mutta jotka tulevat viemään tavoitteiden saavuttamista entistä kauemmaksi.

Tarvitsemme jatkossa kokonaisvaltaisempaa tarkastelua, jossa hallinnonalojen ja sektoreiden välisiä siiloja puretaan ja jossa kestävyystavoitteiden kytkökset ymmärretään. Selonteossa ei tuoda myöskään riittävästi esille konkreettisia toimia, joilla Suomi puuttuu toimintansa negatiivisiin ulkoihin vaikutuksiin ja vahvistaa politiikkajohdonmukaisuutta.

Suomen kehityspolitiikkaa viedään huolestuttavaan suuntaan, ja se näkyy myös tämän selonteon linjauksissa, joissa "tavoitteena on tukea paremmin Suomen kaupallistaloudellisia intressejä kehittyvillä markkinoilla".

Hallitus on leikannut yli miljardin kehitysyhteistyöstä. Kokonaisia maaohjelmia on lakkautettu hauraissa valtioissa, joiden kansalaiset eivät ole syyäpää hallinnon ongelmiin. Tämä ei ole se tapa, jolla maailmassa edistetään kestävä kehitystä, rauhaa ja vakaita yhteiskuntia.

Suomen on kannettava globaali vastuunsa. Kehityspolitiikkamme kaipaa jatkuvuutta ja johdonmukaisuutta. Suomen kaltaisen vauraan maan on tuettava kestävä kehitystä myös muualla niin, ettei ketään jätetä jälkeen. Suomen on osoitettava teoillaan, että kehityspolitiikan perimmäinen tavoite on edelleen köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen. Suomi ei myöskään saa unohtaa sitoumustaan vähiten kehittyneiden maiden (LDC-maiden) tukemisesta.

Suomen tulee vaikuttaa EU:n kauppapolitiikassa ja WTO:ssa niin, että kehittyvillä mailla on aidot mahdollisuudet saada tuotteitaan maailmanmarkkinoille sekä suojata omia nuoria teollisuudenalojaan, mistä nykyiset teollistuneet maatkin ovat aikoinaan päässeet hyötymään.

Jotta kehittyvät maat pystyisivät kehittämään omaa talouttaan ja tuotantoaan, tarvitsevat ne nykyistä suurempia tukia Kansainväliseltä valuuttarahastolta ja Maailmanpankilta. Kehittyvien maiden velat näille organisaatioille sekä vauraille maille on annettava anteeksi. Riittävät erityisnosto-oikeudet ovat nykyisessä rahajärjestelmässä monelle kehittyvälle maalle edellytys onnistuneelle teollisuuspolitiikalle, ekologiselle siirtymälle ja talouden rakenteiden uudistamiselle.

Yksityisen sektorin kehitysyhteistyö ei ole hopealuoti, joka takaa, että rahoitus edistää kehitystavoitteita tehokkaasti. Yksityiselle sektorille on oltava selkeät kehitystavoitteet, jotka huomioivat

Valiokunnan lausunto UaVL 1/2025 vp

muiden muassa kaikkein köyhimmat sekä ihmisarvoisten työpaikkojen luomisen, ja että tavoitteiden etenemistä seurataan järjestelmällisesti.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 19.3.2025

Veronika Honkasalo vas